

Sveučilište u Zagrebu

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Marta Marcioš

Društveno-gospodarski razvoj ruralnih naselja unutar Nacionalnog parka
Plitvička jezera

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc. Zoran Curić

Ocjena: _____

Zagreb, 2017.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Društveno-gospodarski razvoj ruralnih naselja unutar Nacionalnog parka Plitvička jezera

Marta Marcioš, JMBAG: 0119030188

Prediplomski sveučilišni studij *Geografija; smjer: istraživački*

Izvadak: Predmet istraživanja ovog rada je društveno-gospodarski razvoj ruralnih naselja unutar Nacionalnog parka Plitvička jezera s posebnim osvrtom na turizam koji utječe na stanovništvo, gospodarstvo i pejzaž ruralnih naselja. Prostor istraživanja je područje omeđeno granicom Nacionalnog parka – tzv. Plitvički kraj. U radu se analizira stanovništvo, gospodarske funkcije stanovništva, s naglaskom na turizam kao primarnoj gospodarskoj djelatnosti, te geoprostor. Nacionalni park je nositelj turizma ovog prostora te osnovna egzistencija stanovništva. S druge strane, turizam je glavni problem zbog pretjerane posjećenosti Parka te problema prekomjerne izgradnje ruralnih naselja. Zbog navedenog, broj stanovnika ruralnih naselja povećava se u zoni najbližoj jezerima te se javlja populacijsko-nasebinska ekspanzija. Definiranje zona unutar Nacionalnog parka jedna je od metoda održivosti razvoja samog Parka i ruralnih naselja radi smanjenja navedenih negativnih posljedica.

Ključne riječi: Nacionalni park Plitvička jezera, ruralna naselja, turizam, održivost

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Tema prihvaćena: 9. svibnja 2017.

Datum obrane: 8. rujna 2017.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Bachelor Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

**Socio-economic development of rural settlements within the National Park Plitvice
Lakes**

Marta Marciuš, JMBAG: 0119030188

Undergraduate University Study of *Geography: course: research*

Abstract: The subject of this study is the socio-economic development of rural settlements within the National Park Plitvice Lakes, with a particular focus on tourism that affects the population, economy, and landscape of these rural settlements. The research area is the one among the National Park – Plitvice Region. The paper analyzes population, its economic functions with an emphasis on tourism as the primary economic activity. Tourism of the National Park provides basic existence for the population. On the other hand, tourism is a major problem due to growing number of tourists and the problem of excessive construction of rural settlements. For this reason, the population is increasing in the areas closer to the lakes. One of the sustainability methods for further development of the Park is defining zones within the Park with the aim of reducing negative effects.

Keywords: National Park Plitvice Lakes, rural settlements, tourism, sustainability

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Thesis submitted: 9 May 2017

Thesis defense: 8 September 2017

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb,
Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEMELJNE ZNAČAJKE RURALNIH NASELJA UNUTAR NACIONALNOG PARKA	4
2.1. Geografski položaj.....	4
2.2. Fizičko-geografska obilježja.....	5
3. ANALIZA DRUŠTVENO-GOSPODARSKOG RAZVOJA RURALNIH NASELJA	8
3.1. Stanovništvo	8
3.2. Gospodarske funkcije stanovništva	10
3.3. Geoprostor	16
3.3.1. Pejzaž	16
3.3.2. Okoliš	20
4. ZONIRANJE NACIONALNOG PARKA	22
5. ZAKLJUČAK	25
LITERATURA.....	26
POPIS IZVORA	27

1.UVOD

Plitvička jezera su najveći, najstariji i najposjećeniji hrvatski nacionalni park. Ističu se posebne prirodne ljepote jezera i slapova zbog specifičnog fenomena krške hidrografije i vegetacije te bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta koje je prepoznao i UNESCO te Nacionalni park svrstao na popis zaštićene svjetske baštine 1979. godine. To je prirodno šumovit, planinski kraj sa 16 manjih i većih jezera modrozeline boje.

Plitvička jezera oduvijek su privlačila ljude koji su, unatoč teškoj dostupnosti i dugotrajnom putovanju, nalazila put do ovog područja. Prvi posjeti jezerima sežu sve do zadnjeg kvartala 17. stoljeća. Godine 1893. osnovano je Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i okolice koje je za cilj imalo očuvati ljepote jezera, ali ujedno stvoriti priliku za prihvrat i boravak posjetitelja, uz održavanje staza i šetališta. Također, cilj je bio i omogućiti razna istraživanja. Do trajne zaštite ovog područja u vidu Nacionalnog parka došlo je 1949. godine kada se usvojio Zakon o proglašenju Plitvičkih jezera Nacionalnim parkom, kao predio naročite prirodne ljepote (Ivanuš, 2010).

Prema IUCN (*International Union for conservation of Nature*) zaštićeno područje opisuje se kao „jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluge ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način“ (izvor 13). Nacionalni parkovi spadaju u drugu kategoriju zaštite unutar devet kategorija zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj. Prema Zakonu o zaštiti prirode nacionalni park je „prostrano, pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti, obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekoloških sustava, a prvenstveno je namijenjen očuvanju izvornih prirodnih vrijednosti“ (Opačić, 2004). Također, navodi se da nacionalni park ima znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu i rekreativnu namjenu, a u njemu su dopuštene radnje i djelatnosti kojima se ne ugrožava izvornost prirode.

Nacionalni parkovi mogu biti nositelji kvalitetne turističke ponude nekog prostora, ali nikako zone koncentracije smještajnih kapaciteta, što se u Nacionalnom parku Plitvička jezera pokazuje kao problem. S druge strane, glavna funkcija nacionalnog parka jest zaštita prirodnog područja od veće koncentracije gospodarskih djelatnosti ili pretjerane izgradnje. Bez obzira na to, turizam ili neka druga gospodarska djelatnost ne mora se isključiti s područja parka, ali se treba svesti u okvire u kojima neće uništavati glavni fenomen zbog kojeg se pristupilo zaštiti. Ovo opet nije slučaj na području Plitvičkih jezera, zbog problema

masovnosti turizma. Iz svega navedenog bitno je pridonijeti održivosti – kako ruralnih naselja na području Parka, tako i održivosti turizma samih jezera.

Pojam održivog razvoja nastao je iz potrebe očuvanja i zaštite, osobito neobnovljivih resursa, te iz potrebe da se razvoj uskladi s okolišem. „Drugim riječima održivi razvoj znači usklađen i koordinirani razvoj na dugi rok, a ne puko forsiranje razvoja na kratki rok po svaku cijenu pa i po cijenu potpunog uništenja okoliša i iscrpljenja prirodnih resursa na način da aktualna generacija ne vodi računa o potrebama razvoja i za buduće generacije.“ (Čavrak, 2003, 73). Što se tiče održivog razvoja Nacionalnog parka Plitvička jezera potrebno je pridonijeti održivosti turizma, budući da je cijelo područje s tim povezano. Načela održivosti turizma odnose se na ekološke, gospodarske i socio-kulturne aspekte razvoja turizma, a između navedenih dimenzija mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža kako bi se zajamčila dugoročna održivost (izvor 3). Održivi turizam, prema WTO-u, treba:

- 1) Osigurati optimalnu upotrebu ekoloških resursa koji predstavljaju ključni element razvoja turizma, omogućiti održavanje bitnih ekoloških procesa te očuvati prirodnu baštinu i biološku raznolikost.
- 2) Poštivati društveno-kulturnu autentičnost zajednice koja živi na turističkom području, ali i očuvati izgrađenu kulturnu baštinu i tradicionalne vrijednosti te doprinijeti međukulturalnom razumijevanju i toleranciji.
- 3) Osigurati održive, dugoročne, gospodarske djelatnosti pružajući socioekonomske pogodnosti stanovnicima, uključujući stabilne mogućnosti zapošljavanja i prihoda.

Nacionalni park Plitvička jezera u ulozi je pokretača održivog razvoja u regiji te prostora koji pruža nova iskustva posjetiteljima, a koja se odnose na jedinstvenost prirode i mogućnost rekreacije. Tri su temeljna cilja predviđena za dugoročno održivo upravljanje Parkom (izvor 5):

- 1) Očuvanje – potrebno je trajno očuvati krajobraznu i biološku raznolikost te kulturnu baštinu. Pod tim se najviše misli na očuvanje jedinstvene krške biološke raznolikosti, omogućavajući nesmetane prirodne procese te osiguravajući zaštitu područja s neznatnim ljudskim utjecajem.
- 2) Obrazovanje i rekreacija – u smislu promicanja mogućnosti za razumijevanje važnosti očuvanja prirodnih vrijednosti i kulturne baštine. Također, potrebno je posjetiteljima osigurati dostupnost doživljaja prirodnih vrijednosti i ostalih posebnosti Parka.

- 3) Jačanje lokalne zajednice – pojačati započetu suradnju s lokalnom zajednicom u održivom korištenju prirodnih dobara Parka s ciljem lokalnog, odnosno regionalnog gospodarskog razvoja, osiguravanja prihoda lokalnom stanovništvu te otvaranja novih radnih mjesta.

Predmet istraživanja rada je društveno-gospodarski razvoj naselja unutar Nacionalnog parka Plitvička jezera s posebnim osvrtom na turizam koji utječe na stanovništvo, gospodarstvo i pejzaž ruralnih naselja. Prostor istraživanja je područje omeđeno granicom Nacionalnog parka, konkretno ruralna naselja koja se nalaze unutar područja Parka. Budući da neka naselja samo djelomično pripadaju unutar granica NP, analizirana su sva naselja; i ona koja su cijelim područjem unutar njega, i ona koja su tek malim dijelom unutar granica NP – tzv. Plitvički kraj ili općina Plitvička Jezera u kojoj se nalazi najveći dio površine Parka. U radu se analizira stanovništvo, gospodarske funkcije stanovništva, s naglaskom na turizam kao primarnoj gospodarskoj djelatnosti, te geoprostor – pejzaž kao element krajobrazne raznolikosti te okoliš kao preduvjet očuvanja biološke raznolikosti. Cilj istraživanja je iznijeti uzroke i posljedice utjecaja Nacionalnog parka na ruralna naselja analizirajući društveno-gospodarski razvoj. Svrha samog istraživanja je pridonijeti održivosti Nacionalnog parka i ruralnih naselja unutar njega, promatrajući ih kao cjelinu, te analizirati zone unutar Nacionalnog parka radi smanjenja negativnih posljedica.

2. TEMELJNE ZNAČAJKE RURALNIH NASELJA UNUTAR NACIONALNOG PARKA

2.1. Geografski položaj

S obzirom na geografski položaj, Nacionalni park se nalazi u središnjem dijelu Republike Hrvatske. Regionalni geografski položaj je u Lici, s prijelazom u Ogulinsko-plašćansku udolinu i Kordun (sl. 1.). Park je smješten u Slunjsko-plitvičkom kraju te je podijeljen između dvije županije: Ličko-senjske koja zauzima veći dio površine, čak 90,7%, dok 9,3% pripada Karlovačkoj županiji (izvor 5). Općine koje se nalaze unutar granica Parka su općine Saborsko i Rakovica unutar Karlovačke županije te općine Plitvička Jezera i Vrhovine unutar Ličko-senjske županije.

Unutar navedenih općina nalazi se, djelomično ili u potpunosti, 22 naselja koja su predmet istraživanja ovog rada. Ta naselja spadaju u tzv. Plitvički kraj. Cijelom površinom unutar parka izdvaja se 9 naselja: Čujićeva Krčevina, Drakulić Rijeka, Jezerce, Končarev Kraj, Korana, Plitvica Selo, Plitvička Jezera, Plitvički Ljeskovac i Sertić Poljana, dok je naselje Poljanak unutar površine Parka otprilike 95%. Oko 50% površine unutar Parka imaju naselja Donji Babin Potok, Gornji Babin Potok, Homoljac, Ličko Petrovo Selo, Rastovača i Saborsko. Također, unutar područja istraživanja ulaze i naselja koja imaju manje od 50% površine unutar Parka – Kapela Korenička, Prijeboj, Rudanovac, Selište Drežničko, Vrelo Koreničko i Zaklopača (sl. 1.).

Do 1997. godine površina Parka iznosila je oko 19 000 ha te se iste godine granica proširuje za dodatnih 10 000 ha, s ciljem da se uključi slivno područje Parka. Dakle, površina Parka sveukupno iznosi 29 685,15 ha, što je najveće zaštićeno područje u Republici Hrvatskoj (izvor 1). Također, vrlo je bitan i tranzitno-križišni nadregionalni geoprometni položaj te geostrateška funkcija ovog kraja kao sjeveroistočnih „vrata“ ličke zavale, odnosno položaj u kontaktnoj zoni Like i Gorskog kotara (Pejnović, 1992).

Sl. 1. Geografski položaj ruralnih naselja unutar Plitvičkog kraja

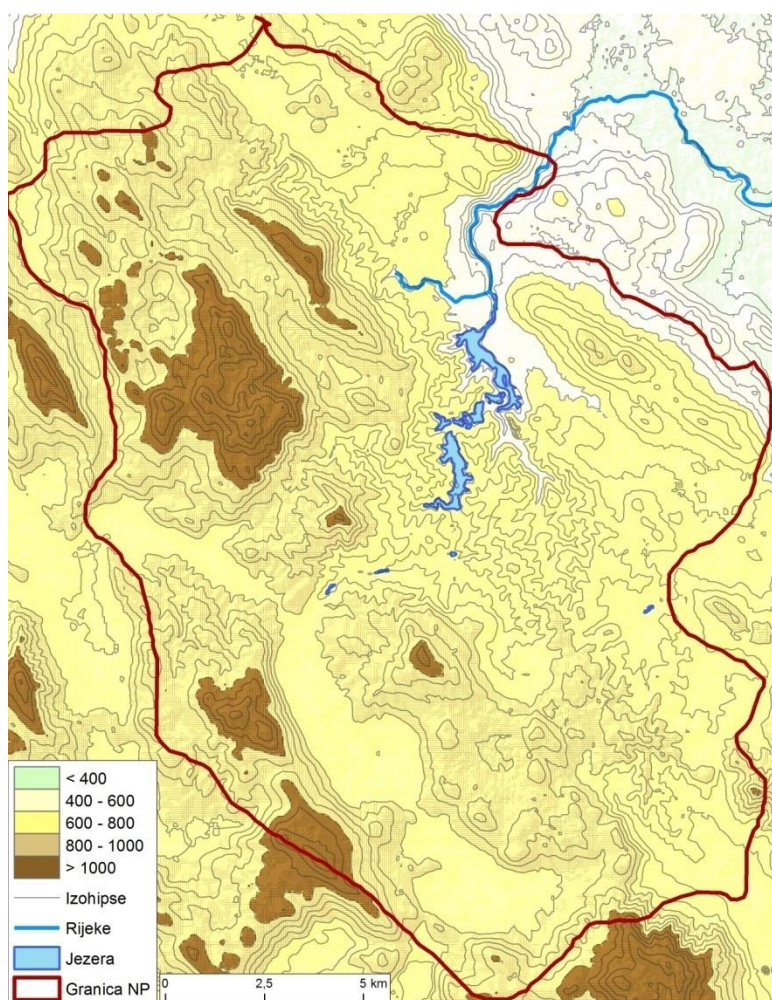
Izvor: izvor 2

2.2. Fizičko-geografska obilježja

Plitvička jezera predstavljaju osobitu geološku i hidrološku kršku pojavu čiji temeljni fenomen čini kaskadno poredani niz jezera nastao biodinamičkim procesom rasta sedre. Sedra nastaje stalnim kompleksnim procesom pri čemu važnu ulogu imaju sedrotvorne biljke kao što su alge i mahovine te fizikalno-kemijska svojstva vode čime rastu pregrade među jezerima (barijere), tvoreći nove slapove, zastore i kaskade te tako zadržavajući oblik i postojanost Plitvičkih jezera (izvor 1). Uklopljena u šumovit krški krajobraz nižu se, jedno ispod drugog, šesnaest jezera međusobno spojenih pjenušavim kaskadama i slapovima.

Što se tiče reljefa, površina Nacionalnog parka smještena je između visokih obronaka masiva Male Kapele na jugozapadu te Ličke Plješevice na sjeveroistoku. Prevladava visinski razred

od 600 do 800 m što spada u gromadna gorja i visoravni (sl. 2.). Klima je usko vezana uz reljef pa u Parku prevladava prijelazni tip klime između primorske i kopnene. Iako raznolikost reljefa uvjetuje različite mikrometeorološke prilike, zajedničko obilježje su ugodna i sunčana ljeta te relativno duge, oštre i snijegom bogate zime. Takve karakteristike odlikuju, prema Köppenovoj klasifikaciji, Cfb – umjereno topla vlažna klima s toplim ljetima (Šegota, Filipčić, 2003). Proljeće počinje kasno te je hladno i kišovito, ljeti je prosječna podnevna temperatura zraka 24°C, dok najviša ne prelazi 36°C. Jesen je relativno kratka i već u studenom prelazi u zimu. Najhladniji mjesec je obično siječanj (-3°C). Kiše ima najviše u studenom, prosječno oko 200 mm, dok je prosječna godišnja količina oborina 550 mm (izvor 5).

Sl. 2. Reljefna i hidrogeografska karta NP Plitvička jezera

Izvor: izvor 14

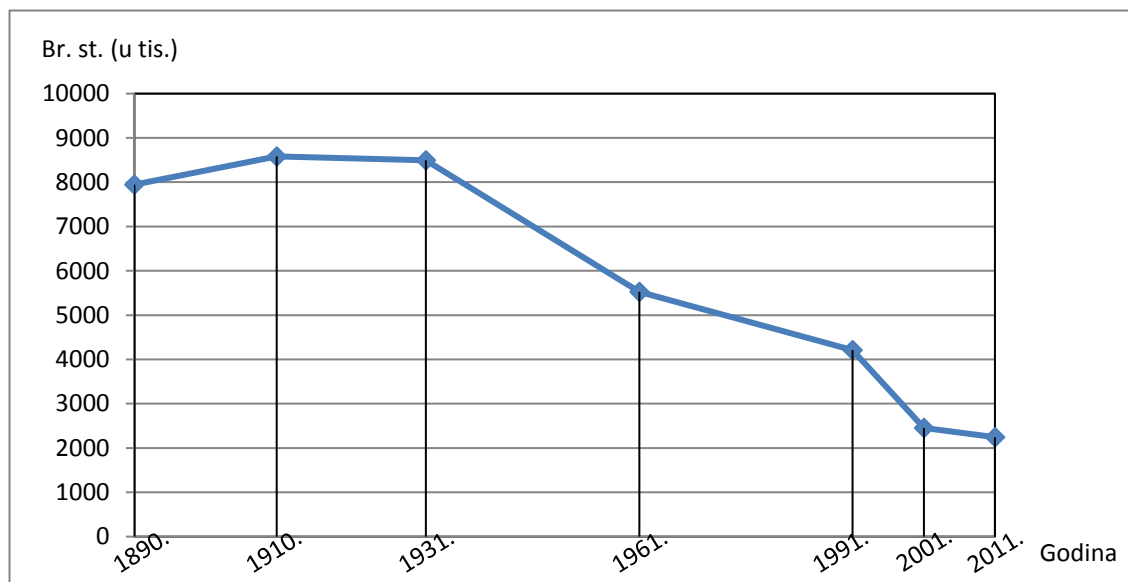
Od cjelokupne površine, oko 2/3 pripada šumama, 1/3 travnjacima i ostalim površinama, te samo 1% vodotocima i jezerima (izvor 1). Šume prekrivaju najveći dio Parka, a najčešće su bukove šume te bukovo-jelove šume. Također, može se pronaći i šuma vrbe, crne johe, smrekove šume itd. One su važne za stanište mnogobrojne faune te u zaštiti tla od erozije, kao i zbog utjecaja na klimatske i hidrološke prilike. Specifičnost Parka je prašumska sastojina Dinarida, Čorkova uvala. Zbog svoje jedinstvene vrijednosti, ova šuma bukve i jele proglašena je posebnim rezervatom unutar samog Nacionalnog parka (izvor 5). Što se tiče travnjačke vegetacije, postoji vegetacija na suhim staništima, umjereno vlažnim i jako vlažnim staništima. Najatraktivniji dio nalazi se na samo 1% površine koju čine jezera.

3. ANALIZA DRUŠTVENO-GOSPODARSKOG RAZVOJA RURALNIH NASELJA

3.1. Stanovništvo

Značenje Parka determiniralo je različitim sadržajima, poput vrijednosti temeljnog plitvičkog fenomena i s njim povezanih prirodno-estetskih sadržaja uže zone Parka. No značajniji su i primarno razvijena turistička privreda te sekundarno razgranati gospodarski organizam s odgovarajućim ekonomsko-socijalnim i prostornim utjecajem unutar gravitacijskog područja (Pejnović, 1992). Također, Nacionalni park neposredno utječe na stanovništvo ruralnih područja te na sam izgled istih.

Danas u Plitvičkom kraju živi 2 245 stanovnika. Prema popisu stanovnika iz 2001. godine u naseljima koja su u potpunosti ili djelomično smještena unutar Parka živjelo je 2 456 stanovnika, dok je 1991. godine bilo zabilježeno 4 211 stanovnika (sl. 3.). Pored ostalih čimbenika, na pad broja stanovnika u ovom su razdoblju uvelike utjecala i ratna zbivanja. Uviđa se konstantni pad broja stanovnika od 1910. godine. Naselja oko Plitvičkih jezera spadaju u raštrkana naselja, inače karakteristična za planinske predjele. Sastoje se od nekoliko manjih, međusobno udaljenih zaseoka (izvor 5).

Sl. 3. Promjena broja stanovnika u Plitvičkom kraju od 1890. do 2011. godine

Izvor: izvor 7, izvor 6

Ruralna naselja tzv. Plitvičkog kraja, u sklopu Nacionalnog parka, dio su veće regionalne cjeline Slunjsko-plitvičkog kraja, što znači da prevladavaju demografski procesi depopulacije

(sl.3.), starenje stanovništva te se uz to neuspješno primjenjuju demografsko-revitalizacijski procesi. U ta područja uvodi se populacijsko obnavljanje, tj. primjena sustavnih poticajnih mjera demografske obnove i gospodarskog oporavka te pronatalitetne mjere; naseljavanje mladog, visokoobrazovanog stanovništva (Živić, Turk, 2009).

Bez obzira što se broj stanovnika Plitvičkog kraja smanjuje, postoje dijelovi unutar samog kraja koji bilježe populacijsko obnavljanje, a to se najbolje vidi u promjeni broja stanovnika 2011. godine u odnosu na 2001. (tab. 1.). Posebice se ističu naselja Rudanovac, Poljanak, Plitvica Selo s povećanjem 20-50 stanovnika te Čujićeva Krčevina, Homoljac, Kapela Korenička, Ličko Petrovo Selo, Plitvički Ljeskovac, Prijeboj, Rastovača, Sertić Poljana sa svega par stanovnika više nego 2001. godine. Navedena naselja unutar Nacionalnog parka, koja danas prati blagi porast stanovništva, bila su pod pretpostavkom izumiranja i napuštanja do 21. stoljeća. Izumrla u potpunosti nisu, ali sa svega par stanovnika su neodrživa. Bez obzira na navedeno, depopulacija naselja prisutna je tijekom cijelog 20. stoljeća, a najuočljivija je na popisu iz 2001. kada se stanovništvo prepolovilo, a uzrok su bila ratna zbivanja (tab. 1.).

Za primjer je uzeto naselje Plitvička Jezera, koje je trebalo pratiti udvostručenje stanovništva prema popisu 1991. (Friganović, 1978) zbog blizine jezera. Prema popisu iz 1991. Plitvička Jezera brojila su 547 stanovnika, što je 3 puta više od popisa iz 1961. godine. No danas, Plitvička Jezera bilježe pad broja stanovnika, zbog ratnih zbivanja prema popisu iz 2001. te planiranog iseljavanja iz najuže zone radi očuvanja jezera prema popisu iz 2011. godine (tab. 1.). No bez obzira na pad stanovništva, Plitvička Jezera i susjedno Jezerce su jedina naselja s više od 200 stanovnika, od promatranih naselja u Općini Plitvička Jezera, a nalaze se neposredno uz sama jezera. S druge strane, udaljavanjem lokacije od jezera naselja sve više depopuliraju što će dovesti do napuštanja i izumiranja. Općenito, danas je prisutna slabija depopulacija ruralnih naselja, u odnosu na regiju, zbog toga što je sam Park vrlo atraktivno turističko središte te ljudi ne žele iseliti zbog osiguranog posla. Posao je najveći razlog zbog kojeg ljudi ne odlaze iz područja Parka, ali isto tako doseljavaju i umirovljenici, vikendaši, čiji je ovo zavičaj, te dio onih koji su radili u inozemstvu tijekom 20. stoljeća.

Tab. 1. Broj stanovnika naselja koja se nalaze unutar Nacionalnog parka i unutar Općine Plitvička Jezera tijekom razdoblja 1910.-2011. godine

	1910.	1931.	19621.	1991.	2001.	2011.
Čujića Krčevina	205	208	110	28	2	8
Drakulić Rijeka	101	86	37	10	8	9
Homoljac	260	237	169	46	16	21
Jezerce	254	259	201	457	298	246
Kapela Korenička	194	149	93	24	5	13
Končarev Kraj	139	120	52	12	0	1
Korana	26	0	77	64	24	25
Ličko Petrovo Selo	1063	1267	362	284	101	110
Plitvica Selo	279	275	282	192	36	44
Plitvička Jezera	47	80	152	547	381	315
Plitvički Ljeskovac	352	345	268	74	15	20
Poljanak	115	193	201	160	67	98
Prijeboj	463	411	46	28	3	12
Rastovača	269	320	117	115	90	98
Rudanovac	94	103	39	52	81	123
Sertić Poljana	138	147	106	38	14	12
Vrelo Koreničko	496	363	194	165	119	123
Zaklopača	92	0	84	23	9	5

Izvor: izvor 7, izvor 8

Stalna naseljenost trebala bi postojati izvan užeg prostora zaštite te bi stanovništvo u funkciji Nacionalnog parka trebalo biti smješteno u rubim naseljima sjeverno, istočno i južno od samih jezera u tzv. perifernom trokutu (Friganović, 1978). Osnovna zadaća naselja je prilagođavanje i usklađivanje života s „režimom“ Nacionalnog parka te njegova prostornog uređenja koje uključuje vezu sa životom i ekosustavom jezera. Uz to, ne smije se dozvoliti populacijsko-naseobinska ekspanzija.

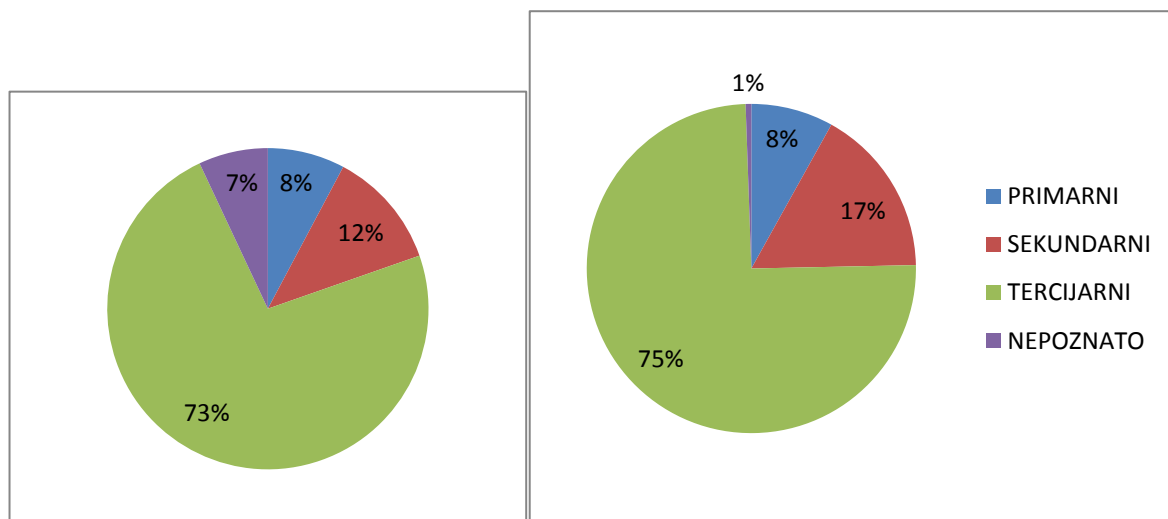
3.2. Gospodarske funkcije stanovništva

Prostor Slunjsko-plitvičkog kraja definira ekonomska pasivnost i snažna emigracija, uz iznimku Nacionalnog parka Plitvička jezera, koji je zbog turističkog potencijala nositelj društveno-ekonomskog razvoja navedenog kraja. Nacionalni park pozitivno djeluje na ekonomske prilike u prostoru; daje nova radna mjesta te tako smanjuje već spomenuti intenzitet prekomjernog iseljavanja (Živić, Turk, 2009). Zbog geografske posebnosti lokacije na kojima su smještena Plitvička jezera, relativno slabe prometne povezanosti (do unatrag nekoliko godina) te činjenice da je to nekada bio izoliran, siromašan i nerazvijen kraj, nakon

završetka rata bio je problem pronaći djelatnike. Zbog toga znatan dio današnjih zaposlenika čine upravo stanovnici okolnih općina, s nižom stručnom spremom, koji su zapošljavani kako bi se spriječilo raseljavanje područja (Šutić, Ružić, 2013). Danas se, ipak, uz nižu stručnu spremu, kreiraju i natječaji za zapošljavanje djelatnika na poslove za koje je potrebna viša i visoka stručna sprema.

Za ciljeve ekonomskog jačanja ruralnih gospodarstava potreban je suvremeni koncept ruralnog razvoja koji obuhvaća integralni razvoj, tj. sve ljudske djelatnosti koje su utemeljene na lokalnim resursima. To doprinosi jačanju područja u smislu zaštite svih elemenata prostora te integriranje razvojnih i zaštitnih ciljeva u funkciji dugoročno održivog razvoja. Navedeno je preduvjet povećanja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva (Čavrak, 2003). Postoji integracija na bazi djelatnosti na lokalnim resursima i tradiciji te području razvojnih potencijala i životnog okoliša u Nacionalnom parku. Čavrak (2003) navodi alternativni model održivog razvoja u kojem govori da ruralna naselja imaju komparativne i konkurentske prednosti. Ruralna naselja proizlaze iz činjenice da su uspjela zadržati svoja ruralna obilježja, tj. nisu se bitno promijenila. Budući da jača potražnja za različitim rekreativnim i turističkim sadržajima koji se temelje na sačuvanim prirodnim resursima, jača turizam utemeljen na prirodnoj osnovi, kulturi i kulturnom nasljeđu, tradiciji i umjetnosti, narodnim običajima itd. Zbog svega navedenog bitan je pristup očuvanja tradicijskog ruralnog znanja, kulture, arhitekture, okoliša te iskorištavanje onog što ruralni prostor ima.

Tradicionalno, stanovništvo se na ovom području bavilo stočarstvom, poljodjelstvom, mlinarenjem te iskorištavanjem šume. Proglašenjem Nacionalnog parka zabranjuju se gotovo sve gospodarske djelatnosti na tom području. Za usporedbu statističkih podataka uzeta je Općina Plitvička Jezera, budući da je površina Parka najvećim dijelom smještena unutar te Općine. Udio aktivnog stanovništva prema djelatnostima u sektorima 2011., u odnosu na 2001. godinu, se povećao za 2% u tercijarnom sektoru te za 5% u sekundarnom, dok primarni sektor stagnira (sl. 4.).

Sl. 4. Udio aktivnog stanovništva prema sektorima djelatnosti 2001. i 2011. godine u Općini Plitvička Jezera

Izvor: izvor 8, izvor 9

Udio aktivnih u tercijarnom sektoru raste zbog turističkih potencijala kojima Park obiluje. Prisutan je porast i u kvartarnom sektoru, no njega uvrštavamo u tercijarni sektor. Nakon zabrane ili ograničenja tradicionalnih gospodarskih djelatnosti zbog proglašenja nacionalnog parka, sve se više okreće zapošljavanju djelatnika unutar samog Parka te se daje pravo na korištenje zemljišta u svrhu autohtone proizvodnje tradicionalnih dobara za sam Nacionalni park u okviru predviđene turističko-rekreacijske djelatnosti.

Sustav aktivnog stanovništva po djelatnostima pokazuje od čega ruralna područja u Nacionalnom parku žive. Smanjeni udio aktivnih u primarnom sektoru pokazuje smisao i snagu deagrarizacije. Ona je vrlo jaka u užem pojasu oko jezera, a znatno slabija u ostalim vanjskim naseljima. Razlog tomu je ograničena poljoprivredna proizvodnja unutar Parka radi zaštite okoliša, posebice tla. Stanovništvo ima pravo korištenja zemljišta unutar Parka u svrhu tradicionalne poljoprivrede koja bi se na održiv način provodila u sklopu omogućavanja hrane za stanovnike i turiste. S druge strane, na području Parka zabranjen je lov i ribolov – izuzev iznimnih situacija, u svrhu ispitivanja i istraživanja. Za usporedbu uzeta je općina Plitvička Jezera u kojoj samo 1 667 kućanstva ima zemljište za obradu. Bez zemlje je nešto manje kućanstva – 1 068 (tab. 2.). Također, uviđa se da se najviše koristi poljoprivredno zemljište od 1,00 do 7,99 ha, što je zapravo i hrvatski prosjek. Danas se poljoprivredna proizvodnja sve više smanjuje, primarno zbog okretanja prema tercijarnom sektoru, posebice turizmu. To

dokazuje i povećani udio šumskih predjela na 2/3 površine, što je posljedica sukcesije nekadašnjih poljoprivrednih površina i travnjaka (izvor 1).

Tab. 2. Privatna kućanstva prema korištenome poljoprivrednom zemljištu u općini Plitvička Jezera 2011. godine

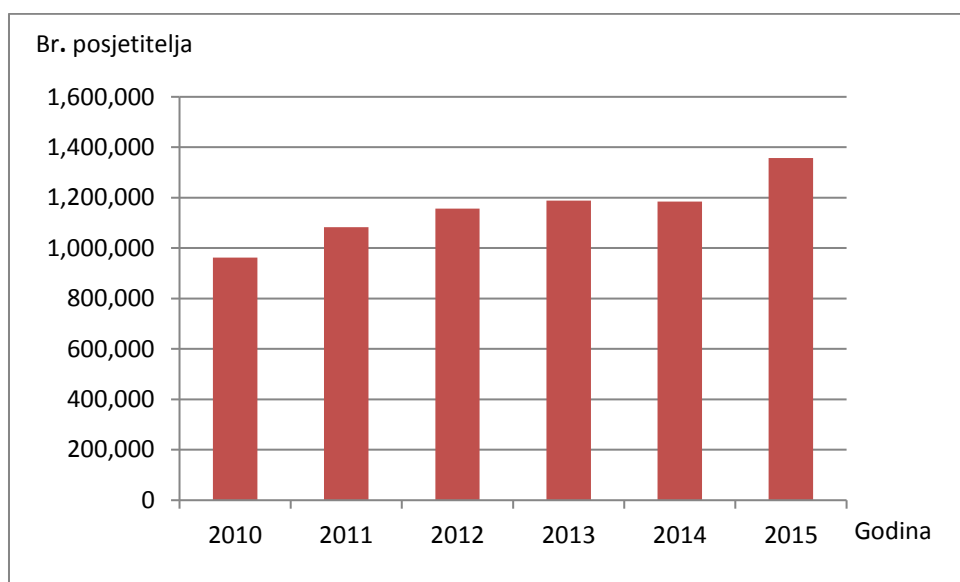
Skupine kućanstava prema korištenom poljoprivrednom zemljištu	Broj kućanstava
Ukupno	1.667
bez zemlje	1.068
do 0,09 ha	44
0,10 do 0,49 ha	54
0,50 do 0,99 ha	38
1,00 do 2,99 ha	171
3,00 do 4,99 ha	111
5,00 do 7,99 ha	108
8,00 do 9,99 ha	32
10,00 do 19,99 ha	35
20,00 ha i više	6

Izvor: izvor 10

Turizam je, za razliku od mnogih drugih djelatnosti, zainteresiran za očuvanje zaštićenog područja zato što postojanje istog predstavlja preduvjet za njegov daljnji razvoj. No ipak, postavlja se pitanje je li turizam u zaštićenom području mogućnost ili izazov u vrijeme suvremenih trendova. Marketing zaštićenog područja posreduje između turizma i zaštite zato što nositelji turističkog razvoja često ne posjeduju dovoljno znanja o prirodnim fenomenima, zbog čega mogu ugroziti ili trajno devastirati zaštićeni prostor. S druge strane, zaštitari prirode moraju shvatiti da svaki prostor prirodno teži nekom obliku ekonomske valorizacije te da je turistička eksploatacija znatno manje štetna od drugih djelatnosti (Ružić, 2011).

Turizam, osim što predstavlja dobar izvor zapošljavanja i osigurava prihode lokalnom stanovništvu, danas predstavlja jedan od većih problema samog Nacionalnog parka. Razlog tomu je povećanje broja turista iz godine u godinu, čime dolazi do pojave masovnog turizma. Primjera radi, ukupan broj posjetitelja svih nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj u 2015. godini iznosio je oko 2,8 milijuna posjetitelja, od čega se 48% odnosi na posjetitelje NP Plitvička jezera (izvor 11). Broj posjetitelja svake se godine povećava te Park postaje nezaobilazna postaja stranih turista koji dolaze u Hrvatsku (sl. 5.). U sustavu praćenja posjetitelja zabilježeno je da najviše ima stranih turista, poput Japanaca, Nijemaca, Talijana i

Koreanaca (izvor 11), no mogu se pronaći i ljudi iz raznih drugih dijelova svijeta. Svaki dan kroz Plitvice prođe do 8 tisuća, a u vrhuncu sezone i do 15 tisuća posjetitelja te se oni zadržavaju samo u najužoj zoni zaštićenog područja što je preveliki pritisak na okoliš. Masovnost nikako nije dobra za održivost jezera te samoga Nacionalnog parka. To je primijećeno i od strane UNESCO-a, kada se spominjalo da bi se Plitvička jezera mogla ukloniti s popisa zaštićene svjetske baštine. Dva glavna problema koja su se navodila kao razlozi bila su prekomjerno posjećivanje te problem stihijske, neestetske i nekontrolirane gradnje unutar zaštićenog područja (izvor 12). Zbog navedenog, novim planom upravljanja trebalo bi se ograničiti broj dnevnih posjetitelja ili proširiti ponudu na cijelo područje Nacionalnog parka, a ne samo na njegovih 1% koje čine jezera.

Sl. 5. Broj posjetitelja (stranih i domaćih) NP Plitvička jezera 2010.-2015. godine

Izvor: izvor 11

Park usko surađuje s lokalnom zajednicom. Danas se posebice ističe razvoj održivog turizma te se naglašavaju dodatne mogućnosti sa svrhom veće suradnje lokalne zajednice i Parka. U planu upravljanja navode se djelatnosti koje bi dovele do održivosti, kao što su: ponuda tradicionalnog smještaja, tradicionalna lokalna gastro-ponuda, bavljenje tradicionalnim obrtima, izrada tradicionalnih uporabnih predmeta, proizvodnja prehrambenih i drugih proizvoda, uzgoj domaćih pasmina stoke, proširivanje ponude u smislu davanja mogućnosti posjetiteljima da sudjeluju u djelatnostima skupljanja i uzgoja voća i povrća, izrade tradicionalnih proizvoda itd. (izvor 5).

Trenutno lokalno stanovništvo ima koristi od Parka u smislu zapošljavanja djelatnika. Park osigurava egzistenciju za nešto manje od 1000 djelatnika te oko 3000 članova njihovih obitelji.¹ Također, lokalno stanovništvo je prepoznalo potrebu proširenja ponude privatnim smještajem koji pokriva cjenovnu kategoriju turista koji nisu konzumenti hotelskih usluga, što se pokazalo korisnim osobito u vrijeme vrhunca turističke sezone kada kapaciteti Nacionalnog parka postaju nedostadni za prihvat ukupnog broja posjetitelja koji žele boraviti na prostoru Parka. Stoga, lokalno stanovništvo nudi privatni smještaj čime sebi osigurava dodatne prihode ili egzistenciju općenito. Od 22 naselja, njih 13 raspolaže nekim oblikom privatnog smještaja koji se nudi turistima. Uočava se da je sveukupno ostvareno 92 866 noćenja u privatnom smještaju u navedenim naseljima (tab. 3.). To je relativno puno s obzirom da je dostupno svega 1 566 kreveta u 99 apartmana koje je u sklopu 564 domaćinstva te činjenice da su ovi smještajni kapaciteti popunjeni u razdoblju od travnja do listopada, a procjene pokazuju da u navedenom razdoblju čak i nedostaje dio smještajnih kapaciteta u odnosu na potražnju (Šutić, Ružić, 2013). Prostorno, najviše noćenja ostvaruju naselja najbliže jezerima: Plitvica Selo, Plitvička Jezera, Jezerce i Rastovača. S druge strane, Ustanova Nacionalnog parka raspolaže isključivo ponudom hotelskog smještaja i kamp prostora. Hoteli u vlasništvu Ustanove (Hotel Jezero, Hotel Bellevue i Hotel Plitvice) ostvaruju 100 608 dolazaka i 123 565 noćenja. Uz sve navedeno, važno je spomenuti i okolna naselja koja također imaju koristi od Nacionalnog parka te iskorištavaju povezanost i dostupnost s još dodatnih 28 933 noćenja – posebno se ističe središte općine Plitvička Jezera, Korenica, s najvećim brojem smještaja (izvor 11).

¹ Informacija zabilježena tijekom volonterskog rada u razgovoru sa zaposlenicima Javne ustanove Nacionalnog parka.

Tab. 3.: Raspoloživost kapaciteta prema naseljima i broj noćenja u privatnom smještaju 2015. godine

Naselje	Broj domaćinstava	Apartmani	Sobe	Kreveti	Broj noćenja (privatni smještaj)
Čuića Krčevina	3	1	8	21	432
Jezerce	63	12	227	518	29322
Kapela Korenička	3	*	14	28	1183
Korana	8	5	14	47	2682
Ličko Petrovo Selo	1	1	1	4	38
Plitvica Selo	16	21	67	181	7679
Plitvička Jezera	23	12	65	174	12541
Plitvički Ljeskovac	3	1	3	8	103
Poljanak	26	23	36	145	8707
Rastovača	27	15	73	203	15954
Rudanovac	19	7	56	141	6572
Sertić Poljana	1	1	*	2	278
Vrelo Koreničko	13	*	43	94	7375
UKUPNO	206	99	607	1566	92866

Izvor: izvor 11 *podaci nisu dostupni

3.3. Geoprostor

Za geoprostor, koji se sastoji od pejzaža i okoliša, brine Javna ustanova Nacionalnog parka. Javna ustanova je u nadležnosti Ministarstva zaštite okoliša i prirode. Djelatnost Ustanove uključuje zaštitu, održavanje i promicanje Nacionalnog parka u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanje neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara te nadzor nad provođenjem uvjeta i mjera zaštite prirode na zaštićenom području (izvor 5). Osim primarne, Ustanova obavlja i djelatnosti koje se odnose na prihvati, informiranje, vođenje i prijevoz posjetitelja vlastitim prijevoznim sredstvima, ugostiteljsko-turističku djelatnost te trgovinu na malo suvenirima, prehrambenim i neprehrambenim proizvodima.

3.3.1. Pejzaž

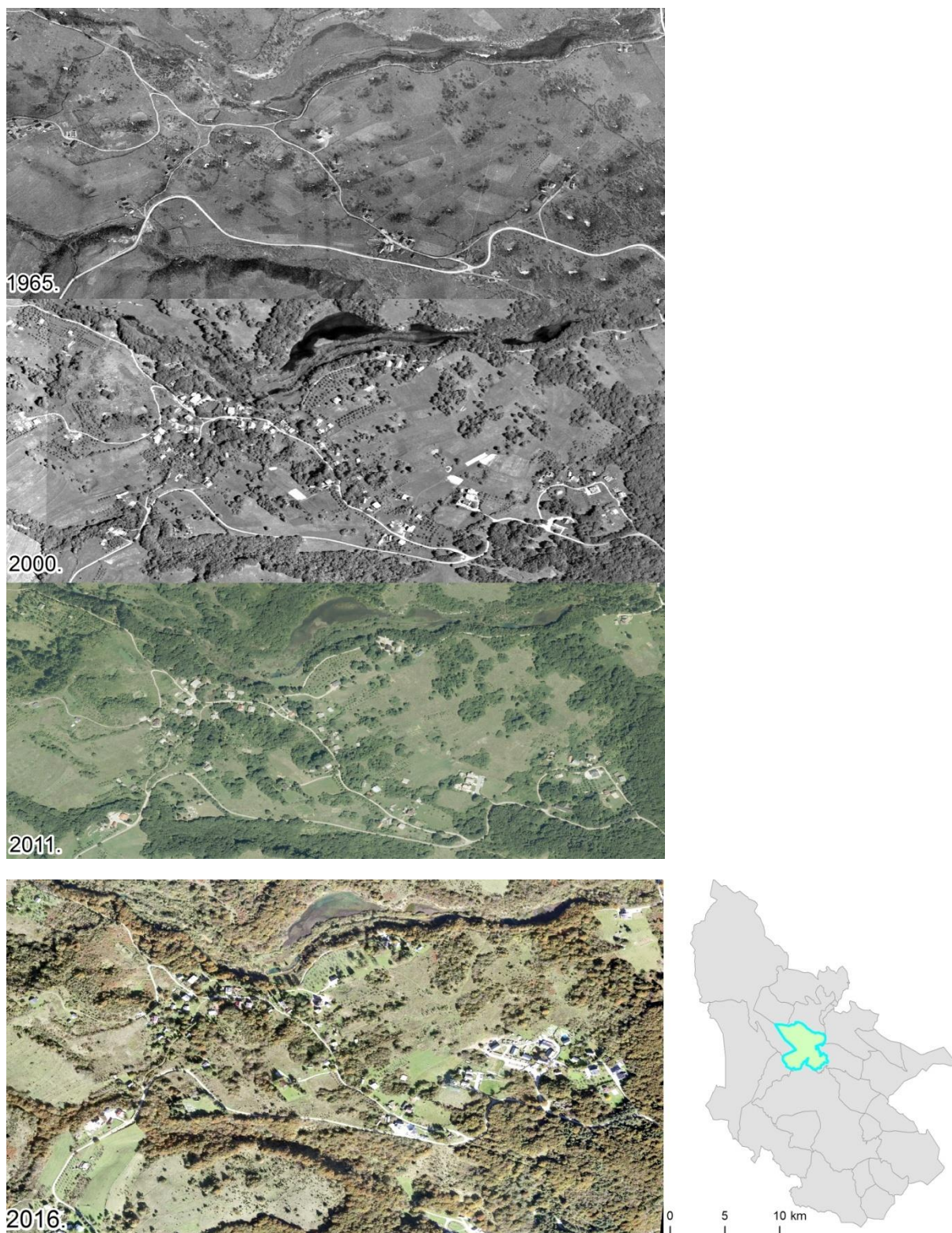
Pejzaž je element krajobrazne raznolikosti (Pejnović, 1992) i odnosi se na izgled krajobraza nekog prostora. Prva stalna naselja na području Plitvičkih jezera nastaju u 18. i 19. stoljeću, nakon turske opasnosti i razvojačenja Vojne krajine. Prvi objekt za smještaj gostiju na

Plitvičkim jezerima izgrađen je na Velikoj Poljani 1862. godine – tzv. „Turistička kuća”, koja poslije dobiva funkciju lugarnice (Ivanuš, 2010). Ta lugarnica inicirala je urbanističku lokaciju buduće gradnje današnjih hotela, apartmana i ostalih građevina na ovom području. Također, u Velikoj Poljani izgrađen je i prvi hotel, u neposrednoj blizini „Turističke kuće”. Među objektima kulturne i graditeljske baštine na području Nacionalnog parka najzastupljeniji su objekti tradicionalne arhitekture. „Lička brvnara“ predstavlja autohtonu arhitekturu ovog kraja (izvor 5).

Ustanova Nacionalnog parka nadzire proces mogućeg modificiranja izgleda, funkcija i strukture naslijeđenih naseobina i naselja. Ruralna naselja i njihovo stanovništvo trebali bi vrednovati i očuvati ruralnu baštinu i funkcionalni odnos čovjeka i prirode, s ciljem održivog razvoja. Treba podupirati one koji žele ostati u svom naselju i baviti se tradicionalnim djelatnostima koje bi upotpunjavale hotelsko-turistički modernizam. A ako su u pitanju rekonstrukcije stambenih objekata u zaštićenom predjelu trebala bi se poticati gradnja jeftinijim i tradicionalnijim materijalima koji ne ugrožavaju ono što je priroda tisućljećima stvarala (npr. najpoznatiji materijal za gradnju ovog područja je drvo šindra²).

Radi usporedbe odabrana su dva naselja: Plitvica Selo kao primjer prekomjerne gradnje i današnji problem; te Plitvički Ljeskovac kao naselje u izumiranju na području Parka. Prikazan razvoj stambenih objekata u naselju Plitvica Selo tijekom odabranih godina, na ortofoto snimcima vidi se primjer prekomjerne gradnje uzrokovane blizinom Plitvičkih jezera. Godine 1965. naselje se sastojalo tek od par kuća. Već 2000. godine počinje pojačana izgradnja, posebice uz same prometnice radi lakše dostupnosti. 2011., a posebice 2016. godine dolazi do prekomjerne apartmanizacije ovog naselja da bi u 2017. godini apartmanizacija postala primarni problem ovog područja (sl. 6., sl. 7.). Ovo naselje spada u prvu zonu prema blizini samih jezera te se najveći problem očituje u potoku Plitvica koji prolazi naseljem, a iz kojeg se napajaju okolna naselja. Plitvica Selo svojom prekomjernom izgradnjom te neposrednim crpljenjem vode iz potoka isušuje potok pa se zbog toga postavlja pitanje opstanka kako potoka tako i samog Velikog slapa koji je zapravo posljedica prelijevanja potoka Plitvice preko vapnenačkih stijena. Također, osim prekomjernog crpljenja vode iz potoka, jedan od problema su i otpadne vode koje se iz naselja vraćaju natrag u potok. Razlog tomu je nepostojanje odgovarajućeg kanalizacijskog sustava na ovom području.

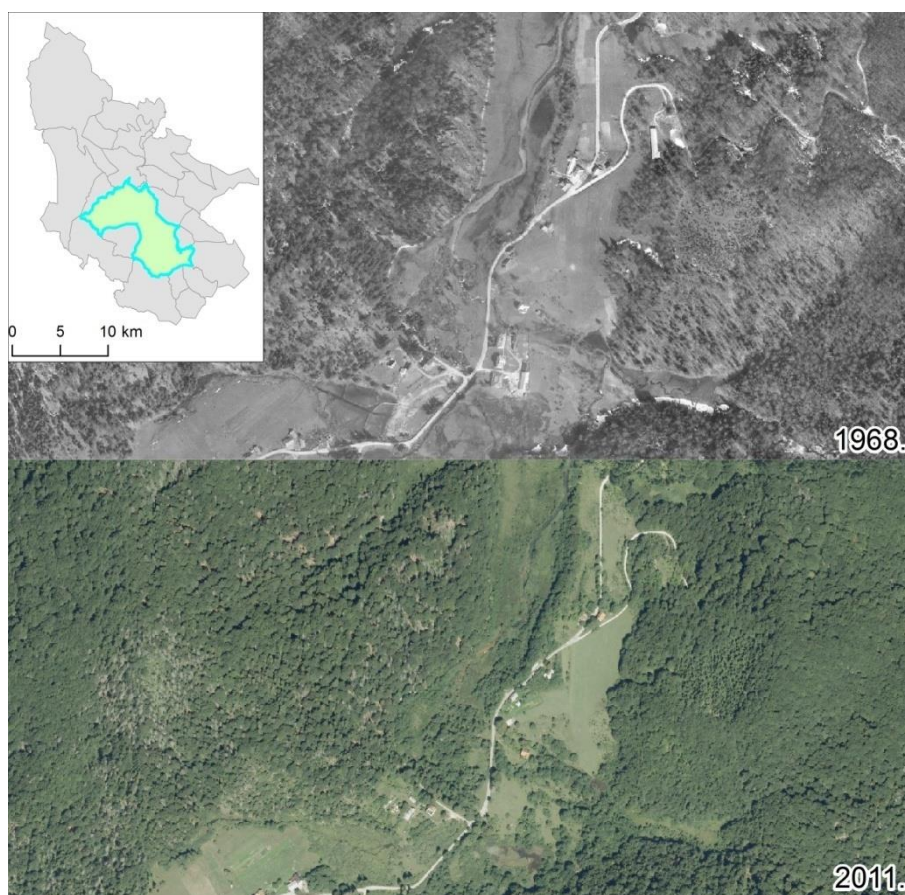
²Informacija zabilježena tijekom volonterskog rada u razgovoru i terenskom obilasku sa zaposlenicima Javne ustanove Nacionalnog parka.

Sl. 6. i sl. 7.: Položaj naselja Plitvica Selo i ortofoto snimke naselja tijekom 1965., 2000., 2011. i 2016. godine

Izvor: izvor 2, karte preuzete od Javne ustanove Plitvička Jezera

S druge strane, naselje Plitvički Ljeskovac koje se također nalazi uz jezera primjer je izumiranja. Posebnost ovog područja je da se spajanjem Bijele i Crne rijeke počinju rađati Plitvička jezera s prvim u nizu – Prošćanskim jezerom. Prema popisu iz 2001. godine ovo naselje je brojalo 15 stanovnika, dok je 1910. bilo 352 stanovnika (izvor 6). Također, uspoređujući ortofoto snimak iz 1968. i 2011. godine uočava se zapuštanje naselja gradnjom (sl. 8.). Prema popisu iz 1961. Plitvički Ljeskovac brojio je 268 stanovnika, a 2011. samo 20, što je za 5 stanovnika više nego 2001. godine, no razlika je zanemariva u usporedbi s prošlim stoljećem (izvor 7). Jedan od razloga je nepostojanje sustava posjetitelja na Prošćanskom jezeru te ovo naselje zaobilaze turisti što rezultira nedostatkom turističke ponude od strane malobrojnog stanovništva. No, najveći razlog izumiranja je preseljenje lokacije Javne ustanove i Uprave Nacionalnog parka, krajem prošlog stoljeća, iz Plitvičkog Ljeskovca u naselje Plitvička Jezera što dovodi do depopulacije područja³.

Sl. 8. Položaj naselja Plitvički Ljeskovac i ortofoto snimka naselja tijekom 1965. i 2011. god.

Izvor: izvor 2, izvor 15

³ Informacija zabilježena tijekom volonterskog rada u razgovoru sa zaposlenicima Javne ustanove Nacionalnog parka.

Naglasak bi se trebao staviti na zaštitu prirode te da se zaštita odvoji od djelatnosti koje su u svojoj osnovi suprotne zaštiti prirode, no s druge strane da se ipak ostvari sustav kvalitetnijeg upravljanja i ušteda. Politička odluka ovakvog tipa može u krajnjem slučaju dovesti i do znatnih devastacija prirode, kao što je u slučaju Plitvice Sela. Razlog tomu je zapravo interes za zaradom koji se ni uz najveće kontrole ne može nadzirati. To je posebno opasno ako su objekti koji su predmet koncesije smješteni u najjužoj zoni zaštite, kao što je to slučaj s Plitvičkim jezerima (Ružić, 2012). S druge strane, primjer dobrog gospodarenja prostorom preko izgradnje u najjužoj zoni zaštite su 3 hotela kojima upravlja Ustanova. Hoteli su napravljeni u skladu s tradicionalnom izgradnjom te su gabariti postojećih hotela zadani prilikom izgradnje i sukladno zakonskim propisima ne postoji mogućnost njihovog daljnjeg proširenja te zbog toga oni ne predstavljaju problem narušavanja pejzaža (Ružić, 2012). Zanimljivost je i jedino naselje/ulica u naselju Plitvička Jezera – Mukinje. U ovom naselju oko 80% stanovništva živi u stambenim zgradama koje se također očituju tradicionalnom izgradnjom te ne narušavaju opstanak samih jezera zbog dovoljne udaljenosti i kontroliranog broja stanovnika.

Potrebno je osigurati distancu doseljenika te smanjiti izgradnju stambenih objekata, pogotovo iz prve zone najbliže jezeru, jer prekomjerna izgradnja naselja, posebice nesukladno tradiciji ovog područja, najveća je opasnost za bioritam i ekologiju samih jezera. Izgradnja, treba biti izgledom i građom u skladu s arhitektonskom baštinom na području Parka. Potrebno je izbjegavati bilo kakav konflikt s prirodom te održati zdrav i nezagađen okoliš koji je vrijedan razvojni potencijal. Nacionalni park isto tako ne smije biti predmet povećanog turističkog iskorištavanja već osnovni poticaj za obilazak, upoznavanje, odmor i obrazovanje (Friganović, 1978). Međutim, danas koncesija objekata koji donose prihod, a kojima upravlja zaštićeno područje i koji se nalaze u zoni fenomena, izravan je rizik za samo zaštićeno područje te se to ne može odvojiti od ekonomskog probitka na osnovi valorizacije prirodnog fenomena (Ružić, 2012).

3.3.2. Okoliš

Okoliš je preduvjet očuvanja biološke raznolikosti (Pejnović, 1992). Već je spomenuto da se očuvanjem biološke, kao i krajobrazne raznolikosti brine Javna ustanova Nacionalnog parka. U sklopu Ustanove djeluje Znanstveno stručni centar „dr. Ivo Pevalek“ u kojem se svakodnevno provode monitorinzi, prati se kvaliteta vode i zraka te se bilježe eventualne promjene svih ostalih vitalnih parametara.

Provođeni su različiti ciljevi koje je donijela Ustanova u sklopu posljednjeg Plana upravljanja. Neki od njih su: upravljanje šumama – potrebno je očuvati prirodno stanje šumskog ekosustava koji je od presudne važnosti za biološku raznolikost i opstanak. Nadalje, očuvanje pozitivnog trenda razvoja sedrenih riječnih zajednica i uvjeta na sedrenim barijerama te opstanak biljnih i životinjskih zajednica vodenih ekosustava. Posebno je važno očuvanje travnjačkih površina, koje se prestankom tradicionalnih djelatnosti smanjuju, kao područja velike biološke raznolikosti i krajobrazne vrijednosti. Potrebno je sustavno iskorištavati, očuvati i prezentirati kulturnu baštinu te očuvati cjelokupni seoski prostor kao i tradicionalni način gradnje. Potrebno je prikupljati dovoljnu količinu podataka o svim sastavnicama zaštićenog područja u svrhu boljeg ili lakšeg upravljanja cijelim područjem Nacionalnog parka (izvor 5).

4. ZONIRANJE NACIONALNOG PARKA

Zoniranje zaštićenog područja jedini je način da se ovo područje dugoročno zaštititi. Tako je u okviru KEC projekta (prema Ružić, 2011), a u skladu s IUCN klasifikacijom zaštićenih područja, Nacionalni park Plitvička jezera podijeljen u nekoliko zona utvrđenih prema prirodnim vrijednostima i potrebama upravljanja utemeljenih na principima zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti, prostornom planu te planovima za turistički razvoj prostora. U tom kontekstu, utvrđene su sljedeće zone zaštite (izvor 5 i sl. 9.):

1. Zona stroge zaštite:

- a) Zona najstrože zaštite – područje od osobitog značaja s neizmijenjenom sveukupnom prirodom, visoke biološke i krajobrazne raznolikosti te velike važnosti očuvanja gdje pristup posjetiteljima nije dozvoljen.
- b) Zona vrlo stroge zaštite – područje s neizmijenjenom ili neznatno izmijenjenom prirodom, visoke biološke i krajobrazne raznolikosti u kojem se provode minimalne upravljačke aktivnosti u svrhu zaštite i očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti gdje je dozvoljen ograničeni pristup posjetitelja.

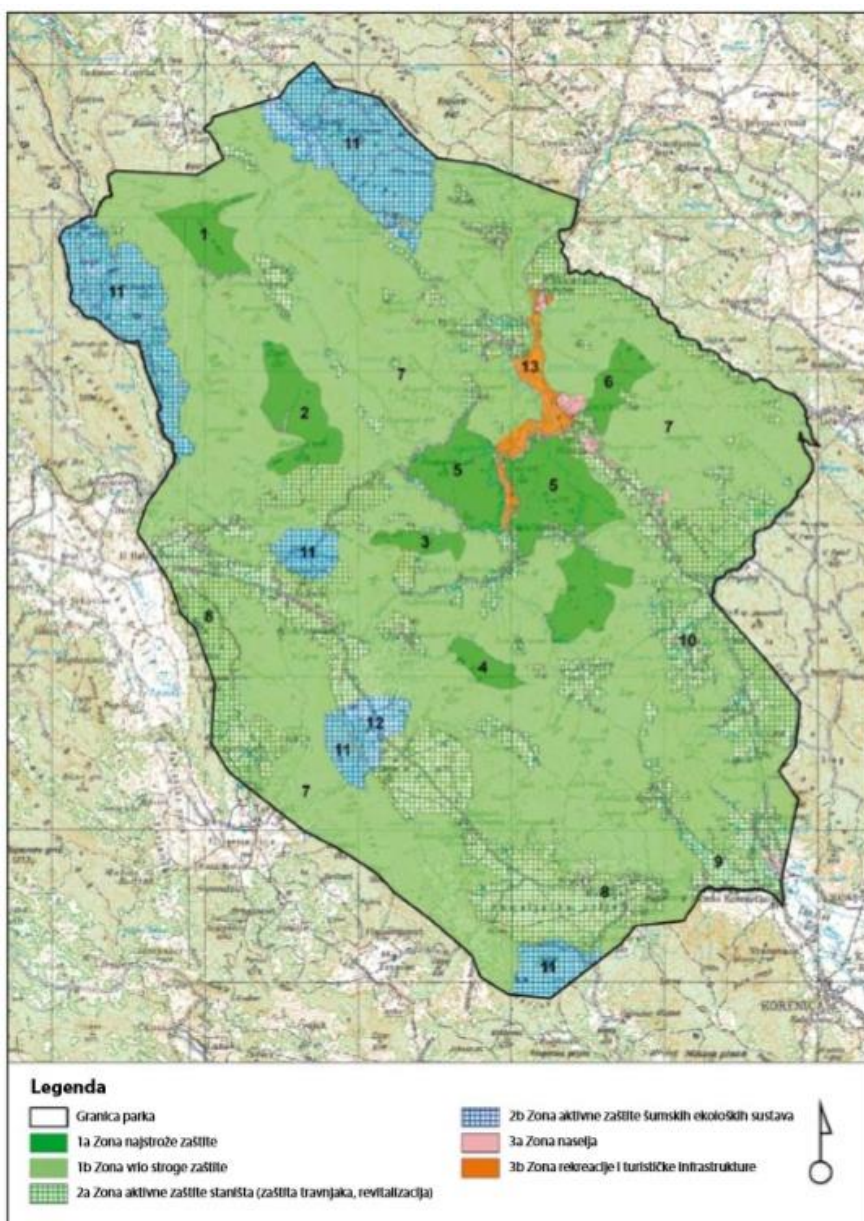
2. Zona aktivne zaštite:

- a) Zona aktivne zaštite staništa – područje velike vrijednosti za očuvanje staništa koje je podvrgnuto aktivnoj intervenciji kao način upravljanja kojim se osigurava zaštita, očuvanje, revitalizacija i održavanje povoljnog stanja.
- b) Zona aktivne zaštite šumskih ekosustava – područje velike vrijednosti za očuvanje šumskih ekoloških sustava koje je podvrgnuto aktivnoj intervenciji kao načinu upravljanja kojim se osigurava zaštita, očuvanje, revitalizacija i održavanje povoljnog stanja.

3. Zona korištenja:

- a) Zona naselja – područje naselja, tradicionalne i ekološke poljoprivrede, eko turizma, prirodnih i kulturnih vrijednosti.
- b) Zona rekreacije i turističke infrastrukture – područje s prirodnim, kulturnim, odgojno-obrazovnim i turističko-rekreativnim vrijednostima u kojem je stavljen naglasak na razvoj posjetiteljske infrastrukture u skladu s ekološkim standardima.

U strukturi ukupne površine Parka na zonu najstrože zaštite u koju nije dozvoljen pristup posjetiteljima otpada 8,4%, a pristup posjetiteljima je limitiran na 58,4% ukupne površine; na zone aktivne zaštite odnosi se ukupno 31,5% ukupne površine, dok na zonu naselja, odnosno zonu rekreacije i turističke infrastrukture, otpada 1,7% ukupne površine Parka (Ružić, 2011).

Sl. 9. Zoniranje Nacionalnog parka Plitvička jezera

Izvor:preuzeto iz izvor 5

Ruralna naselja ne bi trebala postojati u prvoj zoni i zoni uz jezera. S druge strane, lokacija na kojoj su smješteni hoteli u sustavu Ustanove zaštićena je u odnosu na sve druge lokacije jer se nalazi u neposrednoj zoni zaštite (Šutić, Ružić, 2013). To se može vidjeti na primjeru sl. 9. jer područje hotela pripada zoni rekreacije i turističke infrastrukture. Zona naselja prikazana je rozom bojom te se ona najjače uočava uz jezera (sl. 9.). Ne bi se smjelo dozvoliti nijedno širenje ruralnog naselja u prvoj, ali ni u drugoj zoni. Mogu se širiti naselja na samom rubu zaštićenog područja i ona na tranzitnim prometnim zaobilaznicama, na određenoj udaljenosti.

U stvarnosti se šire naselja u prvoj zoni najstrože zaštite, a propadaju naselja udaljena od jezera s lošom prometnom povezanošću.

Zbog stvarne situacije i nemogućnosti preseljenja ljudi iz prve zone i premještanja lokacije samih naselja, ona bi trebala biti prenamijenjena razvoju ekološke i tradicionalne poljoprivredne proizvodnje, eko-turizma, agroturizma te ruralnog turizama, u svrhu ispunjavanja potreba lokalne zajednice i razvoja zaštićenog područja koje se temelji na očuvanju prirodnih vrijednosti i kulturne baštine te održivom razvoju. Cilj je da područje kojim se upravlja na načelima održivog razvoja razvija suradnju s lokalnom zajednicom uz očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti te ostalih prirodnih vrijednosti kao i kulturne baštine (izvor 5).

5. ZAKLJUČAK

Plitvička jezera najveća su turistička destinacija i najposjećeniji nacionalni park u Hrvatskoj koji se ističe posebnim prirodnim resursima. Pitanje opstanka samog Parka danas je aktualni problem te se naglašava njegova održivost. Analizom stanovništva, gospodarskih djelatnosti te geoprostora pokušala su se odrediti rješenja na probleme ruralnih naselja unutar Nacionalnog parka.

Nacionalni park pozitivno utječe na ruralna naselja unutar njega te na cijeli Slunjsko-plitvički kraj, posebice u gospodarskom smislu. Bez obzira na to, na ovom području javlja se proces depopulacije koji tipičan za ovaj kraj. Neka naselja ipak bilježe porast stanovništva, no nedovoljan za populacijsko obnavljanje. Najveći razlog dolaska novog i ostanka starog stanovništva je turistička atraktivnost Parka i otvaranje novih radnih mjesta. Da bi se područje održalo, stanovništvo koje ostaje živjeti treba se prilagoditi „režimu“ Parka i njegova prostornog uređenja u skladu s arhitektonskom baštinom. Unutar Parka ne dozvoljava se populacijsko-naseobinska ekspanzija te se ne smije dozvoliti nijedno širenje ruralnih naselja, posebice onih u blizini jezera. Treba podupirati one koji žele ostati u svom naselju te poticati bavljenje tradicionalnim djelatnostima koje bi upotpunjavale turizam te očuvale tradiciju.

Nacionalni park Plitvička jezera nositelj je društveno-ekonomskog razvoja Slunjsko-plitvičkog kraja, najviše zbog turizma. Stanovništvo je pretežito zaposleno u tercijarnom, manje u sekundarnom, dok je primarni sektor posve izgubio značaj. Razlog tomu je ograničena poljoprivredna proizvodnja zbog primarne zaštite okoliša te sve više okretanje turizmu. Turizam pozitivno utječe na ruralna naselja unutar Parka. Ona su uspjela zadržati svoja obilježja te jačaju zahvaljujući ponudi smještaja, rekreativnim i turističkim sadržajima koji se temelje na prirodnim resursima. Danas je bitno zapošljavanje djelatnika unutar Parka, tj. održavanje egzistencije lokalnog stanovništva te pravo na korištenje zemljišta u svrhu autohtone proizvodnje tradicionalnih dobara za turističko-rekreacijske svrhe. Negativna strana je pojava masovnog turizma u najužoj zoni zaštite što dovodi do devastacije okoliša. Potrebno je proširiti ponudu Nacionalnog parka te rasteretiti njegov najposjećeniji dio. Zaključno, održivost se može ostvariti izbjegavajući bilo kakav konflikt s prirodom te sukladno tome potrebno je održati zdrav i nezagađen suživot s okolišem jer su Plitvička jezera prevelik prirodno-geografski resurs i doprinos razvitku ekonomije da bi isti, čovjek uništio.

LITERATURA

- Čavrak, V., 2003: *Održivi razvoj ruralnih područja Hrvatske*, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 1 (1), 61-77
- Friganović, M., 1978: *Stanovništvo i naselja nacionalnog parka Plitvice*, Geografski glasnik, 40, 112-130
- Ivanuš, M., 2010: *Vrednovanje turističke izgradnje na području Plitvičkih jezera*, Prostor 1 (39), 122-135
- Opačić, V. T., 2004: *Zaštićena područja u Hrvatskoj – oblici i problemi*, Geografija.hr
- Pejnović, D., 1992: *Razvoj naseljenosti i promjene narodnosnog sustava u Plitvičkoj regiji*, Geografski glasnik, 54, 75-80
- Ružić, V., 2011: *Marketing zaštićenog područja – studija slučaja: Nacionalni park Plitvička jezera*, Veleučilište „Nikola Tesla“, Gospić
- Ružić V., 2012: *Prednosti i nedostaci primjene američkog modela upravljanja zaštićenim područjima na primjeru Nacionalnog parka Plitvička jezera*, Veleučilište „Nikola Tesla“, Gospić
- Šegota, T., Filipčić, A., 2003: *Köppenova podjela klima i hrvatsko nazivlje*, Geoadria, 8 (1), 17-37
- Šutić, B., Ružić, V., 2013: *Istraživanje socijalne dimenzije upravljanja razvojem zaštićenih područja na primjeru Javne ustanove „Nacionalni park Plitvička jezera“*, Veleučilište „Nikola Tesla“, Gospić
- World Tourism Organization, 2013: *Sustainable Tourism for Development*, Development and Cooperation Europeaid, Madrid
- Živić, D., Turk, I., 2009: *Slunjsko-plitvički kraj: odabrani dinamički i strukturirani indikatori demografskog razvoja ruralnog prostora*, Central and Eastern European Online Library, 213-222

POPIS IZVORA

Izvor 1: Priručnik za volontere – volonterski program Zeleni čuvar u Nacionalnom parku Plitvička jezera, Javna ustanova Nacionalnog parka Plitvička jezera

Izvor 2: Središnji registar prostornih jedinica (SRPJ), 2013. (10.07.2017.)

Izvor 3: World Tourism Organization – Sustainable Development of Tourism, <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5> (10.07.2017.)

Izvor 4: Turistička zajednica općine Plitvička Jezera: Izvješće o radu TZO Plitvička Jezera 1.1.-31.12.2015., Turistički ured, Korenica, veljača 2016.

Izvor 5: Nacionalni park Plitvička jezera – plan upravljanja, <http://www.np-plitvicka-jezera.hr/files/file/NPplitvice-plan-upravljanja.pdf> (12.07.2017.)

Izvor 6: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, popis 2001., www.dzs.hr (16.07.2017.)

Izvor 7: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2011., Stanovništvo prema spolu, i starosti, po naseljima, popis 2011., www.dzs.hr (16.07.2017.)

Izvor 8: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu, popis 2011., www.dzs.hr (16.07.2017.)

Izvor 9: Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama, popis 2001., www.dzs.hr (16.07.2017.)

Izvor 10: Privatna kućanstva prema korištenome poljoprivrednom zemljištu, broju stoke i peradi, popis 2011., www.dzs.hr (18.07.2017.)

Izvor 11: Izvješće o radu TZO Plitvička Jezera 1.1.- 31.12. 2015., Turistička zajednica općine Plitvička Jezera, Turistički ured, Korenica, veljača 2016.

Izvor 12: Vijesti.hr, UNESCO zabrinut: Plitvička jezera preopterećena turistima i preizgrađena apartmanima, <http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/1954369/unesco-zabrinut-plitvicka-jezera-preopterecena-turistima-i-preizgradjena-apartmanima/> (19.07.2017.)

Izvor 13: DZZP, IUCN kategorije zaštite, <http://www.dzrp.hr/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja/iucn-kategorije-zasticenih-podrucja-251.html?god=2011&mj=4> (22.07.2017.)

Izvor 14: Digitalni atlas Republike Hrvatske (DARH), 2005. (10.07.2017.)

Izvor 15: Informacijski sustav prostornog uređenja, <https://ispu.mgipu.hr/> (23.07.2017.)